

Видання присвячене
115-й річниці Одеської національної академії харчових технологій
та 5-й річниці Навчально-наукового інституту прикладної економіки
та менеджменту імені Г. Е. Вейнштейна

АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
МІНЛИВОГО СВІТУ

НТБ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеська національна академія харчових технологій
НАУКОВА ШКОЛА
«Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної
безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності»

**АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
МІНЛИВОГО СВІТУ**

*Матеріали
наукового симпозиуму
з міжнародною участю
19 травня 2017 року*

За редакцією **О. І. Павлова**

Одеса
«Астропринт»
2017

A28 **Адаптивні** стратегії розвитку підприємств харчової промисловості в умовах мінливого світу : матеріали наукового симпозиуму з міжнародною участю (19 травня 2017 р., м. Одеса) / Наукова школа «Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності» ; за ред. О. І. Павлова ; Одеська національна академія харчових технологій. — Одеса : Астропринт, 2017. — 232 с.

ISBN 978–966–927–252–2

У збірнику подано тексти доповідей учасників наукового симпозиуму, які представляють науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади України та зарубіжних країн. У них обґрунтовано теоретичні та методологічні засади, інструменти, механізми та напрями стратегічного управління сталим та безпечним розвитком підприємств харчової промисловості в умовах мінливого середовища господарювання.

Видання розраховане на наукових співробітників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, економістів, менеджерів, маркетингологів та інших фахівців галузі харчової промисловості.

УДК 338.439(063)

ISBN 978–966–927–252–2

© Одеська національна академія харчових технологій, 2017

Павлов О. І.
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО 11

Тематичний напрям 1
ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Андрєєва Н. М., Зіньковська Д. В.
Маркетингова діагностика експортного потенціалу підприємств агропродовольчої сфери як інструмент прийняття стратегічних рішень 13

Антоненко М. Н.
Новая политическая идеология эволюции предприятий АПК Беларуси 18

Дідух С. М.
Основні принципи і напрями розвитку агропродовольчої сфери України 23

Коваленко О. В.
Щодо стратегічних пріоритетів державної продовольчої політики в умовах сьогочасних викликів 26

Крисанов Д. Ф.
Теоретичні засади і прикладні аспекти формування європейської моделі харчової безпеки в аграрному секторі економіки України 30

Кулаковська Т. А.
Системний підхід до регулювання сталого та збалансованого розвитку агропродовольчої сфери України 47

Пармакли Д. М., Дудогло Т. Д.
Примеры графического метода исследований в экономике ... 52

Іртищева І. О.	
Еколого-економічні проблеми використання води в харчовій промисловості	215
Мартинюк О. М.	
Адаптивний механізм екологізації інноваційної діяльності підприємств агропродовольчої сфери України: стратегічні та проблемні питання впровадження	218
Меглей В. І.	
Екологічні складові якості агропродовольчої продукції	222
Щурик М. В.	
Екологічні пріоритети підприємств харчової промисловості в агропромисловому комплексі	226

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні друзі!

Проведення нашого наукового симпозіуму співпало у часі зі знаменними подіями — 115-ю річницею Одеської національної академії харчових технологій та п'ятиріччям з утворення Навчально-наукового інституту прикладної економіки та менеджменту імені Г. Е. Вейнштейна (ННІПЕтаМ) й наукової школи «Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності».

За останні п'ять років в рамках тематики наукової школи підготовлено та захищено 4 докторських (2 було підготовлено на кафедрі економіки промисловості, а захищено на створеній на її базі кафедрі управління бізнесом; по 1 — на кафедрах менеджменту і логістики та маркетингу, підприємництва і торгівлі) та 17 кандидатських (по 5 — на кафедрах економіки промисловості, менеджменту і логістики, обліку і аудиту, 2 — на кафедрі маркетингу, підприємництва і торгівлі) дисертацій. За участю викладачів, докторантів, аспірантів, студентів академії, вітчизняних та зарубіжних науковців видано 16 колективних (6 — на кафедрі менеджменту і логістики, по 5 — на кафедрах обліку і аудиту та економіки промисловості, 1 — на кафедрі маркетингу, підприємництва і торгівлі) та 7 індивідуальних (6 — на кафедрі економіки промисловості, 1 — на кафедрі менеджменту і логістики) монографій. З 2012 року проведено 4 міжнародних науково-практичних конференцій, а також наукові конференція, симпозіум, семінар, 4 колоквиуми з міжнародною участю. За підсумками їх роботи видано 1 монографію та 10 збірників тез доповідей.

В нашому науковому симпозіумі взяли участь наукові співробітники, викладачі, докторанти, аспіранти, студенти, державні службовці чотирьох зарубіжних країн та десяти міст України, які представляють Державну установу «Інститут економіки та прогнозування» НАН

України, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Інститут продовольчих ресурсів НААН, вищі навчальні заклади нашої країни, органи державної влади.

Наша діяльність в рамках тематичної спрямованості наукової школи є свідченням її користі для науки та чималого значення для вітчизняної практики господарювання.

Бажаю усім подальшої плідної роботи, творчості та натхнення.

З найкращими побажаннями
керівник наукової школи, завідувач
кафедри економіки промисловості ОНАХТ,
перший директор ННПЕтаМ,
доктор економічних наук, професор
Павлов Олександр Іванович

Тематичний напрям 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Н. М. Андрєєва

д-р екон. наук; головний науковий співробітник Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса, Україна

Д. В. Зіньковська

аспірантка кафедри маркетингу Одеського національного економічного університету, м. Одеса, Україна

МАРКЕТИНГОВА ДІАГНОСТИКА ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ

Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується посиленням ролі процесів інтеграції, глобалізації, соціалізації, інформатизації та екологізації виробництва. Це призводить до того, що ключовим вектором розвитку вітчизняних підприємств стає зовнішньо-економічна діяльність. Від можливостей підприємств до участі у міжнародній економічній співпраці залежить динаміка розвитку економіки України в цілому. Цей принцип є актуальним для усіх галузей економіки, проте доцільним є виділення провідної, стратегічної галузі, зрушення у якій сприятимуть розвитку і суміжних сфер. Такою галуззю може бути агропромисловий комплекс економіки України. Продукція, що випускається підприємствами агропродовольчої сфери, користується попитом серед споживачів на міжнародному ринку. Зробити такий висновок можливо після аналізу показників структури експорту та імпорту. Частка експорту продукції агропромислового комплексу України за період з 2006 по 2015 роки зросла з 11,86 % до 38,19 %, тобто більше ніж у 3 рази. В той час як імпорт зріс за той самий період із 7 % до 9,3 % [1, с. 7].

Саме тому більшого значення набуває вивчення поняття експортного потенціалу підприємства, інструментарію його дослідження та оцінки, а також методів керування ним. На нашу думку, ефективними

удосконалення існуючої нормативної бази щодо використання земельних ресурсів, забезпечення гармонійного розвитку усіх секторів та видів агропідприємств за допомогою державного регулювання, зміна структури виробництва на користь продукції із більшою доданою вартістю та відновлення українського машинобудування.

Література

1. Валовий внутрішній продукт у I–IV кварталах 2016 року й у 2016 році. Експрес-випуск Державної служби статистики України № 66/0/02.4вн-17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2017/03/47w.zip>
2. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності у 2016 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/orp/xls/orp1216_u.zip
3. Зовнішня торгівля України товарами у 2016 році. Експрес-випуск Державної служби статистики України № 48/0/08.2вн-17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2017/02/18w.zip>

О. В. Коваленко

*д-р екон. наук, старший науковий співробітник; завідувач відділу
Інституту продовольчих ресурсів НААН, м. Київ, Україна*

ЩОДО СТРАТЕГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ СЬОГОЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

За період дії Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18. 10. 2005 р. № 2982-IV, що нині втратив термін придатності, склалася ситуація, коли з поля зору аграрної політики не рідко випадало промислове виробництво харчової продукції, «розмивалися» межі аграрного виробництва і промислової переробки сільськогосподарської сировини, тобто виробництва кінцевої харчової продукції. Це, в свою чергу, унеможливило врахування особливостей харчової промисловості в державній політиці, позбавляло піклування відповідних органів про її виробничу базу.

Разом з тим нині в урядових документах і наукових розробках економічно розвинених країн світу значного поширення набув термін

«продовольча система», яка відображає харчовий ланцюг в цілому — «від лану до столу» і включає в себе усі процеси, пов'язані з вирощуванням, збиранням, переробкою, пакуванням, транспортуванням, маркетингом, споживанням та утилізацією харчових продуктів і упаковки. Усі складові цієї системи інтегровані для підвищення їхньої економічної, екологічної, соціальної ефективності й спільно формують засади продовольчої політики.

Слід зазначити, що продовольча система України знаходиться нині на стадії становлення, хоча й має достатній потенціал для розвитку. Про це свідчать індикатори продовольчої безпеки, які впродовж багатьох років не відповідають нормативним значенням, в той час як значні обсяги продовольчих ресурсів вивозяться за кордон.

Підставою для розгляду продовольчих ресурсів як результатів діяльності продовольчої системи є Наказ Міністерства економіки України № 1426 від 18. 12. 2009 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій складання прогнозних балансів попиту і пропозиції продовольчих ресурсів», який вводить поняття «продовольчі ресурси» і відносить до них такі види сільськогосподарської і промислової продукції: а) м'ясо і м'ясопродукти; б) молоко і молокопродукти; в) яйця та яйцепродукти; г) зерно та продукти його переробки; г) картоплю; д) овочі та баштанні продовольчі культури; е) плоди, ягоди та виноград; є) олії рослинні; ж) цукор; з) рибу і рибопродукти [1].

Передумовами для розробки стратегічних пріоритетів нової продовольчої політики, що мають бути враховані в оновленому Законі України про аграрну політику, стали:

– сучасний стан матеріально-технічної бази харчової промисловості, що не відповідає технологічному укладу передових країн світу і не може повною мірою забезпечити вихід галузі на світові стандарти і нормативи;

– трансформація форм власності і господарювання у продовольчій системі впродовж останніх десяти років (в період дії Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року») відбувалася під впливом різносторонніх макроекономічних факторів і водночас без достатньо цілеспрямованого регуляторного впливу держави;

– головною ускладнюючою особливістю у формуванні продовольчих ресурсів країни у даний час стало поглинання (експансія) підприємств харчової промисловості іноземним капіталом. В результаті галузева політика (економічна, технологічна, виробнича та ін.) та її

пріоритети (засоби, заходи, методи тощо) визначаються і обираються іноземними власниками, відповідно до їхнього приватного інтересу;

– врахування інтересів суспільства ускладнюється макроекономічною ситуацією, зatoryжними кризами, нестабільною податковою та грошово-кредитною політикою, валютним курсом, експансією іноземними виробниками вітчизняних ринків, коливанням природно-кліматичних умов, стихійним формуванням сівозмін тощо. За цих умов розвиток продовольчої системи й відтворення продовольчих ресурсів не завжди відповідає потребам виробників і населення, оскільки товаровиробники харчової продукції втрачають чіткі орієнтири щодо перспектив розвитку сировинної бази, економічної ситуації в країні та наслідків відкриття глобальних ринків. Відсутність перспектив або обмежене їх бачення змушує операторів ринку продовольства вирішувати нагальні проблеми сьогодення і менше уваги приділяти інноваційно-інвестиційним аспектам на майбутнє.

З врахуванням вищезгаданого для досягнення стратегічних цілей, визначених в Законі України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [2], в основу формування продовольчої політики на наступні десять років мають бути покладені такі пріоритети, які можуть бути реалізовані лише за умови подолання означених негативних загальнонаціональних явищ.

Вважаємо, що основними пріоритетами державної продовольчої політики мають стати:

– відстоювання державою позицій вітчизняного виробника на вітчизняному і світовому ринках за умов експансії вітчизняного ринку іноземним капіталом, втрати традиційних ринків експорту продовольчих товарів в країнах СНД, а також із врахуванням формування зони вільної торгівлі з ЄС та іншими країнами світу;

– формування нових виробничих структур і об'єднань не повинно призводити до зростання безробіття в регіонах, зубожіння населення, екологічних катастроф;

– забезпечення дотримання не лише якості продукції харчової промисловості, а й стандартних вимог щодо сировинних ресурсів. Використовуючи механізми регулювання експорту-імпорту СОТ, необхідно посилити контроль за імпортом сировини і продовольчих ресурсів, які надходять до України за імпортними поставками, не допускаючи при цьому зростання контрабандних надходжень;

– сприяння інтеграції не лише галузевих виробничих підприємств, а й вертикальній інтеграції науки і освіти з сільськогосподар-

ськими виробничими структурами, переробними підприємствами, промисловими підприємствами харчової промисловості та торгівлі;

– державне регулювання розвитку харчової промисловості повинно сприяти техніко-технологічному прогресу продовольчої системи, а не призводити до втрати виробничої бази (як це відбулося, наприклад, у цукровій промисловості);

– удосконалення системи інформаційного забезпечення задля більшої обґрунтованості прогнозів виробництва сировинних ресурсів, балансів попиту і пропозиції, що має забезпечити сприятливі умови для інноваційно-інвестиційного розвитку продовольчої системи;

– підвищення ролі антимонопольного комітету при регулюванні концентрації ринків і формуванні великих корпорацій;

– чітке визначення на державному рівні в законодавчому порядку функцій, нових повноважень, прав місцевих органів влади в умовах децентралізації при управлінні ввіреною їм територією щодо розвитку сільського господарства та харчової промисловості;

– створення державних резервів, запасів сировинних і продовольчих ресурсів, що мають сприяти зменшенню монополізації ринків та впливу монополій на ціни.

Дотримання в повному обсязі цих пріоритетів можливе за умови розробки відповідних заходів, що мають бути конкретними, практичними, реалістичними.

Література

1. Про затвердження Методичних рекомендацій складання прогнозних балансів попиту і пропозиції продовольчих ресурсів [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства економіки України від 18.12.2009 р. № 1426. — Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-A&tag=MetodichniRekomendatsii&pageNumber=2>
2. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року [Електронний ресурс]: Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>

Наукове видання

**АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
МІНЛИВОГО СВІТУ**

*Матеріали
наукового симпозиуму
з міжнародною участю
19 травня 2017 року*

Відповідальність за інформацію,
викладену в публікаціях, несуть автори

Українською та російською мовами

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*
Редактор *Н. Я. Рихтік*
Технічний редактор *М. М. Бушин*
Дизайнер обкладинки *В. І. Костецький*
Коректор *І. В. Шепельська*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 13,49.
Тираж 300 прим. Зам. № 188 (42).

Видавництво і друкарня «Астропринт»
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-07-95, 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua; www.stranichka.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.